

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΜΑΣ

ΤΑ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΑ ΑΠΟΜΗΝΟΜΕΥΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΝΙΡΒΑΝΑ

(Συνέχεια εκ του προηγούμενου)

— Έλα μαζί μου, μιά στιγμή, άπανω να γράψω και φεύγουμε... μου είχε άφελέστατα.

— Να γράψης τώρα; 'Αλλά, αγαπητέ μου 'Επίσκοπε (Επίσκοπο τόν λέγαμε συνοπτικά) είνε δώδεκα παρασάφες. Και άν φτάσουμε, μετά τή μία, θά μάς έχουν κρεμάση τόν κουτόλι.

Με βεβαίωσε, πώς δε θ' άργησιν και πώς θά είμεθα έγκλίσιος στον Πειραιά. 'Υπέθεσα, ότι είχε να γράψη κανένα μικρό κομματάκι και τόν άκολουθούσα. Κάθισον βιαστικά στή γραφείο του και κήθισα κοντά του, περιμένοντάς τον είδα τότε να σκυβή άπάνω στή χαρτίά του και να χραστή χωρίς διακοπή τή Ιερογλυφικά του με μιά ταχύτητα καταπληκτική. Τά χειρόγραφα έφταναν άπό μπροστά του όπως φεύγουν τά φύλλα της έφημερίδος άπό ένα ή λεκτρικό, κηλυνδρικό πιστόνιο. Πότε έκλείπεται και πότε άνοίγει; Το γραμμάτι του έπρότρεχε άπό τή σκέψη του. Και έγραφε χρονογράφους, με έμας ύστερ, τόν θηρο. Σε ένα τέταρτο μου, τόν χρονογράφημα — και έπαισε στήλη τού «'Αστους» — είχε τελειώσει. Χωρίς να πάρη άναπαύση — τόν άριστο του χέρι άλλάζε τή φύλλα του χαρτίου μπροστά του σά μηχανικός πάλι χαρτοδότης πισοτηρίου — άρχισε να μεταφράζει τόν μυθιστόρημα της έπιφυλλίδου.

— Άλλοίμονο! άνατέναξο. Θά γράψης και μυθιστόρημα; — Δέν άργώ... μουσημύριες, χωρίς να σκηκίση τόν κεφάλι του άπό τόν τραπέζι.

Και έξακολουθούσε νά γράφει. Σ' ένα άλλο τέταρτο, είχε τελειώσει και τόν κομματί του μυθιστορημάτος; και τραβήξε άλλο χαρτί μπροστά του.

— Έδειξέ κι' άλλα να γράψης, θηρο; — Τελείωσε. Μιά μικρή θεατρική κριτική. — Σε δένα λεπτά της ώρας είχε τελειώσει και ή θεατρική κριτική και, τότε μόνο, τόν τέρας αυτό της ταχυγραφίας σήκωσε τόν κεφάλι του άπό τόν τραπέζι. — Βλέπεις; Τελείωσε. Τί άρα είνε;

Ήτανε μιά παρά τέταρτο. Σε τρία τέταρτα της ώρας — ρεκόρ γράσσιμο, ύποθέτω — είχε γράψει χρονογράφημα, έπιφυλλίδα και θεατρική κριτική. Και ήρθε μαζί μου δροσερότατος, χωρίς τόν παραμικρότερο ίχνος κόπου.

Έχω πολλές καλύτερες και πολυχρονιότερες φιλολογικές φιλίες. Με λίγους άνθρώπους όμως συνδέθηκα τόσο πολύ όσο με τόν 'Επισκοπόπουλο, άν και πολύ νεότερο μου. Οί δεσμοί μας σέ λιγόν καιρο, άπό φίλικού και συνάδελφικού, έγιναν άδελφικού. Τόν λογάριζα σά μικρότερο άδελφο μου και είχαμε γίνει άπαραιτητοί ο ένας για τόν άλλον. Έρχότανε και περνούσε ήμέρες στή σπίτι μου, όπου ήσανε αστό σπίτι του. 'Η μακαρίτισσα ή μητέρα μου, πού ζούσε άκόμα, τόν θεωρούσε κι' αύτος σά δεύτερο παιδί της. Κάναμε μαζί τους περιπάτους μας, τις επίσκεψεις μας σέ συγγενικά μου σπίτια, στον Πειραιά και στήν Κηφισιά, όπου έγινε εντελώς intime, τα θαλάσσια λουτρά μας, και δε μάς χωρίζε ούδης ο ύπνος, γιατί τόν παραχρησάσε τόν κρεβάτι μου, όταν έμεινε σπίτι μου, κι' έβγα κοίμημον στή ντιβαν, τής κρεββατοκάμαράς μου.. Άκόμα όταν βρισκόμουνε με άλλους, τή θέση του ήτανε πάντα κοντά μου. Κάτι είχε πάντα να μου πη, κάτι να τού πη, κάτι να σχολιάσουμε και να συζητήσουμε. Και ο Σουρής, περιγράφοντας κάποτε μια φιλολογική συγκέντρωση στή Φαληρο, έγραφε στή «Ραφή» τού:

Και ο 'Επισκοπόπουλος... Στον κεί για τούς Γκονκούρ με τόν 'Αποστολίδη.

Ο σνεός αύτός σύνδεσμος μου με τόν 'Επισκοπόπουλο, πού χρονολογείται άπό τις πρώτες ήμέρες της γνωριμίας μας, δεν ήτανε χωρίς λόγο. Κατωρθώσαμε, άπο τή πρώτη στιγμή, να συνεννοούμεθα τέλεια μαζί π.ν. Ένα έλευθερο και θετικό πνεύμα, δεν είχε ιδέες «έκ τών πρεσβυτέρων» για τίποος. Ήτανε έπιμοος πάντα να συζητήσει τόν καθάτι, να δεχθή τόν καθάτι, «μέχρις άποδειξείσθε τόν ένάντιόν» και ν' άρνήθην πάλι τόν καθάτι, για να τόν πιστεύει έπειτα σφαιρότερα. Μ' έναν τέτοιο πνεύμα καταλαραίνε κανείς πόσο εύχάριστο πράγμα και πόσο γόνιμο, μαζί είνε ή συζήτηση και ή άπλή άνομα συνομιλία. Και όμοιο, ώ, στή την έξαιρετική εύχαριστοση τήν εύρηκα στήν συναναστροφή τού 'Επισκοπόπουλου. Βλέπαμε όλα τα πράγματα, και αντιχρούσαμε όλες τις ιδέες χωρίς προκατάληψη, με μιά καθενική σκέψη, σαν κωτογενείς. Έτσι, φάναμε κάποτε στήν παροδοξολογία, κηνηρώντας μαζί καινούρια, δάφνηα. Έννοείται, ότι παρόμοια μυθιστορήματα τής σκεψούς ορισκινδύνουσι κανείς μόνο μ' ένα σύντροφο άπολύτως έλευθερός πνεύματος. Με κάθε άλλον

θά κινδύνους να παρεξηγηθ ή ως άμαθής ή ως άνόητος. 'Αλλά φόβος για μιά τέτοια παρεξηγήση δέν όπηχε μεταξύ μας. Παρουσίαζε ή ένας στόν άλλον τή σκεψη τόν όλόγυμνη και κάποτε — κάτι πού δυσκολότερα άκόμη τόν άποφαιρίζει κανείς — με τόν νυχτιά της. 'Αν μάς άκουσε, να μιλούμε ένας άνθρώπος με σχηματισμένες ιδέες και πεποιθήσεις, θη μάς έπαιρνε, τούλαχιστον, γιά ζηλεύου. Γιατί συχνά φάναμε στήν τέλεια άναρχία, στήν άρνηση όλων τών ήθικών αξιών, στήν άνατροπή όλων τών ειδώλων, γιά να έπιστρέψουμε πάλι σέ μιά ώραία, παλαιά πίστη. Όμως αυτές ή φιλοσοφικές άκροβασίες μας είχαν ένα θέλλητρο έξωριστό και διά τούς δύο μας. Έννοείται, ότι, σ' ένα κάποιο μέτρο, τα άκροβατικά αυτά γυμνάσια τού λογισμού μας έφταναν κάποτε ως τόν χρονογράφημα μας. Και τόν δικό του και τόν δικό μου συχνά περνούσαν ως εύθυμες παροδοξολογίες, ένα κατά βήθος δέν ήσαν πιαρά εύσημες παρουσιάσεις επαναστατικών ιδεών, πού δε θά τολμούσαμε να τις παρουσιάσουμε γιά προσηματικές μας σκέψεις. Και θρυφαίτοι, ότι, κάποτε, μιά πολύ γνωστή και πολύ χαριτωμένη κυρία, πού γεματίσαμε ένα ροσημί στήν έπιούλη της της Κηφισιάς, μάς είπε, όταν άποσπρήξαμε, μετά τόν γεύμα, να κληνόμεμε στή κολεκτιβή της σόμκιν-ροψή.

— Ξερετε, κύριοι, ότι καταντάτε πολύ επικίνδυνοι με τή χρονογραφήματά σας. 'Αν σας πίστευα, θα άρχιζα να άμφιβάλλω γιά πολλά πράγματα...

— Precisez, madame... της είπε ο 'Επισκοπόπουλος, με τή συνηθισμένη του εύτή γαλλική φράση, πού μεταχειρότανε συχνά, μ' ένα σατανικό τρόπο, όταν μιλούσε γιά όφραμια πράγματα με κνρίες.

Η θεακτική κυρία δε θέλησε να προδιδούρη τή κρηψη της σκηψη και περιωρίσθηκε να χαμογελάση και ν' άλλαση βιαστικά θέμα. Τιν είχαμε όμως μαντεύση τή σκηψη της σά ώραία της μιάς, πού έλαμπαν έξαιρετικά έκείνο τόν άπνεύμα, μέσα στον ταρκακτιόν άέρα της άνοειδάτικης έξοχής.

Δέν ξεχω άν ή άπόλυτη εύτή καλή σκνι ννόση, πού είδα με τόν 'Επισκοπόπουλο, έσημαινε και άπλοτου συντασιακό γναμόν και άντιλήψων, σέ όλα τα ζητήματα. Έσημαινε όμως, χωρίς άλλο, μια κοινή άγάπη τής έλευθερίας — τή σκέψη και τήσ μια συγγενία ιδιοσυγχεσιαών. Έννοείται, ότι με τήν τέλη ούτση συνανόησης με αμάς μας, και ή γνώμης μας γιά άντιώπησης και συγχεμαξεί συνειπνισσών σκεδών παντοσε και τί, έπιμοιτερόμωτε ο ένας στόν άλλον, με άπολυτη πεποιθήση, τι θα μείνουν μεταξύ μας.

Ο 'Επισκοπόπουλος ήτανε ένας βιβλιοφάγος. Σποστός νοητικός τόν βιβλιοθηκάριος. Έφτανε άπο τις βιβλιούτιες, πού ήτανε οί πακτικώτερος πλιτύεις τους, φοριόμενος πάντα με τήμοος. Και στή σταση του αύτή, με τή πόδια διασταυρωμένα με τόν κεφαλι σκυφτό προς τή έμπρός και τόν σώμα γυμνιστο προς τή άριστερά άπό τόν βάρος τών βιβλίον, πού κρατούσε με τόν άριστερο τόν χέρι, ένώ άλλωνε τόν δεξιό του για να χαϊρευτσει, με μιά ψυχρή, τυπική χειροφάια, ένα γνώριμο ή ένα φίλο, πού καινότανε να τόν περιτρινοήσει άπό μέσα του, τόν άποθανάτιος ή καρικατοτέρα τού Θεμού 'Αννίνου. Στήν καρικατωτέρα αύτή ο Θέμος είχε βάλει όλη τήν κηχία του. Ήτανε ή εποχή, πού ο 'Επισκοπόπουλος είχε ακολουθήσει τόν Κακλαμανο στην ίδρυση τού «Νέου 'Αστους» και ο Θεμος, πού είχε έγκαταλείψει άπό τούς χθεσινούς συνεργάτες του, έσπαραξε καθήμερινός τούς σχηματικούς με τόν κοντινί του. Ο Κακλαμανος, ο 'Επισκοπόπουλος, ο Λουκάς Νάκιος, ώ, δικηγόρος τού Κακλαμανού και ο διευθυντής τού Πρακτοροσου τών 'Εφημεριδών, πού είχε άναλαβε τήν πωληση τού «Νέου 'Αστους», ο Στ. Λυκος Τσαγκορής, ήτανε τα καθήμερινά τών θηματα. Και είνε γνωστο, ότι μόνο, όταν ο 'Αννίνος ήτανε θνηκόμενος, έκανε άριστογυμνάσια. Τόσο ήτανε βέβαιος αύτος, ώστε ποτέ δε θέλησε να μεί κηνη τήν κωρικατούρα μου, μολονός συγγενεύοντας μαζί του — είχε πάρει γυναικί του τήν πρώτη μου έμειφάση — τόν είχα παρακλήσει τούς φοιτήτες. Και κάποτε έφάνα να τού π:

— Δέν ξερω πός να σέ θωμάωσ, καημένη Θέμο, γιά ν' άποφαιρσεις, να μου κηνη τήν κωρικατούρα μου.

— Ποιος σου φταίει; μου είπε κομογολώντας, με σμικραθια. 'Ας έφηνες κι' έσυ άπό τόν «'Αστου» μαζί με τόν φίλο σου, τόν Ζακυνθινό.

Δέν ήθελε ν' άναφέρη, ούτε τόν δνομά του. Έννοούσε όμως τόν 'Επισκοπόπουλο.

(Άκολουθεί)

Ο έκλεκτός συνεργάτης κ. Παύλος Νιρβάνας, στις εξελίξεις γιά ήμωρδ' ακαδημαϊκός.

Τό «Μπουκέτο» συγχαιρεί έκκαρδώς τόν κ. Παύλον Νιρβάναν δια τήν έκλογήν του ως 'Ακαδημαϊκός.